

Nu geen verstuiwingen in de Noordwest Natuurkern NPZK!

Verstuiwingen in de duinen

Verstuiwingen in de kustduinen zijn een belangrijk proces waardoor weer nieuwe duinen en duinvalleien kunnen ontstaan en waardoor sterk ontkalkte duinen weer kalkrijk worden. Het is van veel belang dat spontaan optredende verstuiwingen zich verder kunnen ontwikkelen en dat men maatregelen nalaat die verstuiwingen tegengaan zoals het plaatsen van stuifschermen in de zeereep.

Waar geen spontane verstuiwingen optreden en het lange tijd geleden is dat ze zich voor het laatst voordeden, kan het zinvol zijn om verstuiwingen op kunstmatige wijze te initiëren door middel van verwijdering van de vegetatie en vergraving. Dit is in de afgelopen twintig jaar op diverse plaatsen in ons land gebeurd, onder andere in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland (in de volgende tekst afgekort als NPZK). Deze verstuiwingen bleken helaas een korte levensduur van nauwelijks tien jaar te hebben. Vanuit het oogpunt van duurzaam duinbehoud is dan ook voor nieuwe verstuiwingen een goede temporele en ruimtelijke planning nodig.

Belangrijke redenen voor het initiëren van nieuwe verstuiwingen zijn een voortgeschreden ontkalking en verzuring van het duin, het weer ontstaan van pioniermilieus en de vorming van nieuwe duinvalleien.

Sinds een paar jaar is een nieuw verstuiwingsproject in het NPZK in voorbereiding: het Project Noordwest Natuurkern NPZK.

Het Project Noordwest Natuurkern NPZK

Dit project beoogt om op korte termijn verstuiwingen op gang te brengen in het noordwestelijke deel van de Kennemerduinen, onderdeel van het NPZK. Daarbij zullen tegelijkertijd verstuiwingen op diverse plaatsen in de zeereep geïnitieerd worden alsook verstuiwing van het hoge duin vlak ten oosten van het Houtglop, een bestaande natuurlijke duinvallei.

Men beoogt met dit project duurzame verstuiwingen tot stand te brengen, verstuiwingen die veel langer duren dan de tot nog toe gerealiseerde verstuiwingen. Hoewel de kans op duurzame verstuiwingen langs de kust groter is dan meer landinwaarts, blijkt uit de Eindrapporten Fase 1 en Fase 2 van 'Duurzame verstuiwing in de Hollandse duinen – Kans, droom of nachtmerrie' dat veel onzekerheid bestaat met betrekking tot die duurzaamheid. Er is een reële kans dat ook die verstuiwingen na tien of misschien twintig jaar vanzelf eindigen.

De huidige locatie, waar sprake is van een aangroei kust, is niet optimaal voor duurzame verstuiwingen. Volgens de rapporten heeft een afslagkust de grootste kans op duurzame verstuiwingen.

Uit voornoemde rapporten blijkt bovendien dat verstuiwing niet altijd tot verhoging van de biodiversiteit leidt. Dat betekent dat men met verstuiwingsprojecten voorzichtig moet zijn in duingedeelten met een hoge biodiversiteit.

Vanwege de bestaande infrastructuur, o.a. wegen, blijkt het aantal geschikte kustlocaties voor verstuingen zeer beperkt te zijn. In het NPZK is de Noordwest Natuurkern de enige kustlocatie die voor verstuing in aanmerking komt. Daarom is een goede temporele planning belangrijk: men kan zo'n plek maar eenmaal laten verstuing.

Het is zinvol om de wenselijkheid of noodzaak van de geplande verstuingen nader te bezien vanuit de volgende gezichtspunten:

1. De mate van ontkalking en verzuring van de duinen

In het noorwestelijke deel van de Kennemerduinen is geen sprake van sterke ontkalking en verzuring waardoor de kalkminnende flora gevaar loopt te verdwijnen. Het is een van de kalkrijkste delen van ons duingebied! Verstuing is nu dus niet nodig om kalkrijke milieus te laten ontstaan. Dat geldt zowel voor de valleien als voor de droge duinen.

2. De aanwezigheid van pioniermilieus

Als gevolg van de vergravings/verstuingprojecten die in de afgelopen twintig jaar gerealiseerd werden, zijn momenteel voldoende pioniermilieus in Zuid-Kennemerland aanwezig, zowel in de droge duinen als in de natte duinvalleien. Bovendien zullen binnenkort weer nieuwe pioniermilieus ontstaan door de realisering van de tweede fase van het Masterplan regeneratie Zuid-Kennemerland, de zogenoemde Spartelmeercluster. Het is nu dus niet nodig om nog meer pioniermilieus te creëren. Het is veel beter dit later te doen als die milieus uit de duinen dreigen te verdwijnen.

3. Het areaal aan duinvalleivegetaties

De vegetaties van natte duinvalleien hebben in Zuid-Kennemerland een grote uitbreiding ondergaan door de grondwaterstijging ten gevolge van de stopzetting van de waterwinning en de diverse regeneratieprojecten met hun vergravings/verstuingen. Binnenkort komt er nog meer bij door de tweede fase van het Masterplan regeneratie ZK. Nabij ligt bovendien het recent ontstane Kennemerstrand met jonge waardevolle duinvalleivegetaties. Nu is er dus geen behoefte aan nieuwe valleien. Als die spontaan ontstaan, is het prima, maar kunstmatig hoeft er niets aan gedaan te worden.

Vanuit het gezichtspunt 'optimale ontwikkeling van duinvalleivegetaties' is er in Zuid-Kennemerland in de eerste plaats behoefte aan meer stabilisatie na alle recente veanderingen die daar hebben plaatsgevonden. Bij die veranderingen hoort ook de introductie van grote grazers sinds 2005. Een optimale ontwikkeling van de duinvalleivegetaties zal nog veel tijd nodig hebben.

Verder is het verstandig om in verband met duinvalleivegetaties een tijd te wachten met nieuwe verstuingen. Als zich in de toekomst grote veranderingen in grondwaterstand mochten voordoen waardoor duinvalleivegetaties verdrogen ofwel geïnundeerd worden, kunnen uitstuingen weer zorgen voor natte valleien die aan de nieuwe grondwaterstanden zijn aangepast.

4. Aanwezige en potentiële natuurwaarden

Zeer hoge natuurwaarden zijn aanwezig in het Houtglop. Deze vallei neemt een bijzondere positie in vanwege:

- De ligging dicht bij zee waardoor de grondwaterfluctuaties aanzienlijk minder groot zijn dan in valleien verder van de kust vandaan. Dit is gunstig voor de ontwikkeling van de uiteindelijk te bereiken biodiversiteit. Hoe kleiner de grondwaterschommelingen namelijk zijn, des te hoger is de biodiversiteit van moerasbegroeiingen, o.a. duinvalleivegetaties.
- De behoorlijke omvang en de vele geleidelijke hoogteverschillen die de vallei heeft. Daardoor zijn veel overgangen tussen nat en droog duin aanwezig.
- Het feit dat het grootste deel van de oppervlakte een natuurlijke geomorfologie heeft (met een bodem die bovenin al enigszins ontkalkt en humeus geworden is) en daarnaast een aanzienlijke oppervlakte recent vergraven is (o.a. in verband met de verwijdering van het betonpad dat door de vallei liep). Naast oude zijn dus ook zeer jonge en kalkrijke bodems voorhanden waardoor een zeer gevarieerd duinvalleimilieu aanwezig is.

Door bovenvermelde factoren herbergt het Houtglop in de Kennemerduinen de grootste soortenrijkdom aan duinvalleisoorten. Het is de enige groeiplaats van bonte paardenstaart en de belangrijkste groeiplaats van o.a. knopbies, moeraswespenorchis en slanke gentiaan. Ook voor paddestoelen is het een belangrijk gebied, o.a. door het voorkomen van de zeer zeldzame lilagrijs satijnzwam (enige bekende groeiplaats in Zuid-Kennemerland).

De potentiële natuurwaarde van het Houtglop is groter dan de huidige, onder meer vanwege de combinatie van kalkrijke kwel uit het oosten met de toekomstige verdere ontkalking en verzuring van de oudere delen van de vallei. Daardoor is de kans groot dat meer bijzondere soorten zich mettertijd zullen gaan vestigen zoals muggenorchis. Deze soort heeft ook vroeger in de vallei gegroeid tot omstreeks 1950.

In nabij het Houtglop gelegen valleien zijn ook hoge natuurwaarden aanwezig:

De Kattendel, een kleine oude vallei, is een belangrijke groeiplaats voor maanvaren en diverse duinvalleisoorten, o.a. slanke gentiaan en moeraswespenorchis.

De Peperedel, een vallei die door uitgraving in de jaren '90 zijn huidige vorm gekregen heeft en waar inmiddels soortenrijke duinvalleivegetaties (met o.a. zeer veel parnassia) ontstaan zijn. Deze vallei is de enige groeiplaats van bijenorchis in de Kennemerduinen (in 2009 werden 42 planten van deze soort waargenomen).

Het gebied van de Noordwest Natuurkern heeft dus een zeer hoge natuurwaarde. De verwachting is dat die waarde bij een goed natuurbeheer nog zal toenemen.

5. Verwachte effecten van het verstuivingsproject op de natuurwaarden

Verwachte effecten van westelijk gelegen verstuivingen op de natuurwaarden van het Houtglop, de Kattendel en de Peperedel

De ervaring leert dat een plaatselijke en zeer geleidelijke overstuiving met kalkrijk zand vooral in sterker verzuurde en ontkalkte valleien verrijkend kan werken. In zulke omstandigheden kan onder meer rondbladig wintergroen zich vestigen en uitbreiden. Zoiets ligt in het Houtglop niet direct in de verwachting omdat de bodem kalkrijk is. Een plaatselijke en geringe overstuiving zal hier niet leiden tot een verhoging maar tot een verlaging van natuurwaarden omdat daardoor de gradiënt van kalkrijk naar kalkarm ongunstig beïnvloed wordt. De kans op vestiging van muggenorchis alsook van andere soorten die aan die gradiënt gebonden zijn, wordt daardoor kleiner.

Sterkere overstuiving in het Houtglop leidt tot verdere achteruitgang, respectievelijk verdwijning van de duinvalleivegetaties. Als delen van de vallei vanuit het westen door stuifduinen bedekt zullen worden, moet men niet verwachten dat daarna op dezelfde plekken door hernieuwde uitstuiwing weer een gunstig milieu voor duinvalleibegroeiingen zal ontstaan. Als gevolg van de overstoven vegetatie en humusrijke bodem zal uitstuiwing minder diep gaan.

De Kattendel zal geheel overstoven worden en zijn huidige waarde verliezen.

De Peperedel zal eveneens zijn huidige waarde verliezen als gevolg van vergravingen en daarop volgende verstuiwingen. Hier is een van de windsleuven gepland. Bijenorchis zal uit de Kennemerduinen verdwijnen.

Verwachte effecten op de natuurwaarden van het Houtglop door verstuiwing van het oostelijke aangrenzende duin

Het plan is om het gehele hoge duin ten oosten van het Houtglop te laten verstuiwen.

Door uitstuiwing tot nabij het grondwater zullen hier nieuwe kalkrijke duinvalleimilieus ontstaan. Die voegen echter niets nieuws toe omdat deze milieus al volop in het huidige Houtglop aanwezig zijn. Er komt meer van hetzelfde.

Met het verdwijnen van het hoge duin zal echter het kwelmilieu met kalkrijk grondwater verdwijnen of in waarde verminderen. Door vergroting van de vallei naar het oosten, zal de regenwaterinvloed in het huidige Houtglop groter worden hetgeen vooral op de lange duur (bij verdere ontkalking en verzuring) tot een minder gunstig duinvalleimilieu zal leiden.

De huidige helling van het hoge duin naar het Houtglop is een belangrijk onderdeel van het valleicomplex!

Van het verstuiwingsproject zijn dus uitsluitend negatieve effecten te verwachten op de huidige en potentiële natuurwaarden.

6. Aanwezige geomorfologische waarden

Het huidige gebied van het Houtglop met naaste omgeving heeft grotendeels een natuurlijke geomorfologie. Hier en daar hebben vergravingen plaatsgevonden, o.a. die ten behoeve van de aanleg van het vroegere betonpad. Bij de verwijdering hiervan is zo goed mogelijk het vroegere reliëf hersteld, met name dat van het duin in het zuiden.

Het gehele noordwestelijke gebied met grote hoogteverschillen tussen valleien en hoge duinen heeft een grote geomorfologische waarde. Het is duidelijk dat die waarde achteruitgaat wanneer de mens nog meer gaat graven en kunstmatig verstuiwingen op gang brengt.

7. Potentiële ecologische waarden

De grote hoogteverschillen hebben ook een hoge potentiële ecologische waarde. De ecologische waarde kan toenemen wanneer het droge duingrasland door de ingestelde begrazing beter tot ontwikkeling komt.

De kans is zeer groot dat ten gevolge van de verstuingen een duinlandschap ontstaat met minder hoogteverschillen dan er momenteel zijn. Aanwezige valleien zullen overstoven en opgehoogd worden en hoge duinen zullen lager worden of geheel verstuiwen. Het is onwaarschijnlijk dat deze verstuingen tot het ontstaan van nieuwe hoge duinen zullen leiden. Daar reliëf een belangrijke basisfactor is voor het ontstaan van biodiversiteit, zullen de ecologische potenties van het gebied eerder afnemen dan toenemen.

Conclusies

Geen belangrijke redenen zijn aanwezig die verstuingen **nu** nodig maken, want:

- Er is geen sprake van sterke ontkalking en verzuring (punt 1).
- Er zijn momenteel veel pioniermilieus aanwezig, zowel in de droge als in de natte sfeer (punt 2).
- Er is geen behoefte aan nieuwe duinvalleien (punt 3).

In het gebied van de Noordwest Natuurkern zijn zeer hoge natuurwaarden aanwezig en enkele zeer zeldzame soorten hebben binnen de Kennemerduinen daar hun enige groeiplaats (punt 4). De vergravingen/verstuingen zullen leiden tot verarming en het plaatselijk verdwijnen van de aanwezige duinvalleivegetaties. Bijenorchis zal daardoor uit de Kennemerduinen verdwijnen. Er zijn uitsluitend negatieve effecten te verwachten op de huidige en potentiële natuurwaarden (punt 5).

Omdat recent veel is geïnvesteerd in een optimale ontwikkeling van de duinvalleivegetaties van het Houtglop en van de Peperedel, is het bovendien kapitaalvernietiging wanneer door nieuwe ingrepen afbreuk wordt gedaan aan de inmiddels verkregen resultaten.

Vergravingen/verstuingen zullen tot een verlies van geomorfologische waarden leiden (punt 6) alsook tot een vermindering van de ecologische potenties van het gebied (punt 7).

Een verlies van waarden is te rechtvaardigen als daar een duidelijke winst tegenover staat. Dat is hier niet het geval.

Naar mijn mening is het Project Noordwest Natuurkern NPZK niet in overeenstemming met een verantwoord duinbeheer en een duurzaam duinbehoud!

Omdat geschikte kustlocaties in Zuid-Kennemerland voor verstuiving zeer beperkt zijn en tevens uit rapporten blijkt dat de kans groot is dat de verstuivingen niet duurzaam zullen zijn, is het voor het behoud van de biodiversiteit op de lange termijn (van minstens een eeuw) het meest ongunstige wat men kan doen om hier nu verstuiving kunstmatig op gang te brengen. Bewaar deze locatie voor later bij verder voortgeschreden ontkalking en verzuring. Wanneer verstuiving dus echt nodig is om kalkrijke milieus te behouden en nieuwe duinvalleien te laten ontstaan.

Naschrift

Mijn bezwaren tegen het Project Noordwest Natuurkern NPZK heb ik sinds najaar 2007 kenbaar gemaakt aan de organisatoren van het project, o.a. tijdens de bijeenkomst van 26-01-2008 in de Kennemerduinen. Daarop zijn geen tegenargumenten vernomen en verwacht werd dan ook dat het plan, als het zou doorgaan, sterk beperkt zou worden. Uit de nieuwsbrief van oktober 2009 van het project blijkt dat er nauwelijks iets aan de verstuivingsplannen is veranderd. Dat is de reden om mijn bezorgdheid in deze nu in grotere kring bekend te maken.

Scherpenzeel, 2 december 2009

Dr. G. Londo

Proeftuin 13
3925 BJ Scherpenzeel
glondo@hetnet.nl